

PTT november en december 1990

Het vorige - hopelijk flink beduimelde - nummer van SOVON-nieuws ligt alweer een tijdje in de kast en sindsdien zijn de PTT-ers onder ons weer twee keer in actie moeten komen. In dit overzicht worden de meest opvallende wapenfeiten van de november- en decembertelling kort aangestipt.

November

De novembertelling zal door velen onder deerniswekkende omstandigheden zijn volbracht. In de eerste dagen werd West-Europa overspoeld door zachte en vochtige lucht van maritieme oorsprong, zodat regenachtig en somber weer het PTT-en niet tot een festijn maakte. In de dagen erna kreeg het weer een onstuimig en herfstachtig karakter met een strakke zuidwestelijke wind. De dapperen onder ons die in deze periode telden werden onthaald op een harde tot stormachtige wind met fikse regen- en hagelbuien. De laatste dagen van de telperiode kwamen we in rustiger vaarwater. Met overdag 5-6 °C en 's nachts lichte vorst was het aanmerkelijk kouder dan voorheen en bovendien saai en somber. Op 23 november viel in het oosten van het land zelfs hier en daar sneeuw.

Tot nu toe zijn de formulieren van 288 tellingen bij SOVON binnengekomen; helaas wat minder dan in de afgelopen jaren. Zoals gebruikelijk waren de routes ongelijk over Nederland verdeeld. In met name Zuid-Holland, op de Veluwe en in de Achterhoek is PTT-en voor de meeste vogelaars een populair tijdverdrijf (figuur 1). In de drie noordelijke provincies, de Betuwe en in westelijk Brabant is het project helaas minder in zwang.

Leuke waarnemingen waren er volop; wat te denken van 91 Grote Kruisbekken verdeeld over 6 routes (Veluwe en Zuid-Holland). De spectaculaire invasie van deze Noordepere soort - de tweede na 1982/83 - laat zich zelfs middels PTT-tellingen vastleggen. Noemenswaard zijn verder een Zeearend in Zuidelijk Flevoland, 6 Pestvogels (op 2 routes) en 39 Raven op 9 routes op de Veluwe.

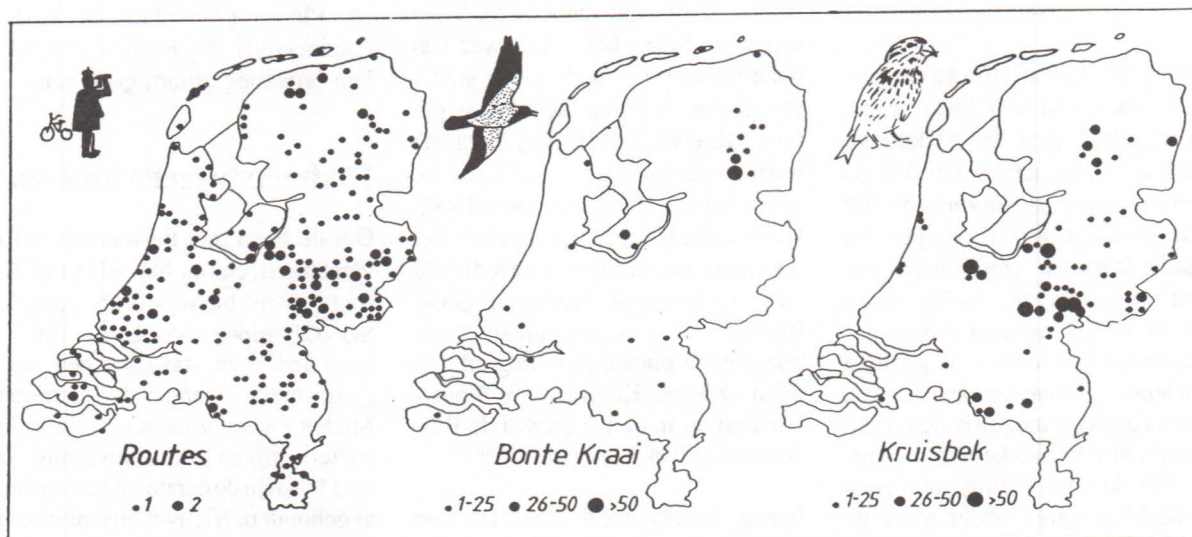
Door het zachte weer verbleven veel ganzen en eenden die in Nederland de winter doorbrengen nog in noordelijker streken. Met name Kol- en Rietganzen lieten het afweten. Kleine Zwanen waren echter al vroeg op sterkte op traditionele pleisterplaatsen als het Lauwersmeer en de Randmeren. In Zuidelijk Flevoland en ZW-Nederland (Voorne-Putten, langs de Merwede) waren routes met meer dan 1000 Kuifeenden geen uitzondering. Opmerkelijk was het lage

aantal Kuifeenden in het oosten van het land.

Vanwege het beroerde telweer bleven roofvogels onderbelicht. De meeste Bruine Kiekendieven hadden inmiddels de wijk genomen naar mildere streken. Afgezien van enkele meldingen in de Flevopolders beperkten de waarnemingen zich tot het Haringvlietgebied en Zeeuws-Vlaanderen. In de noordelijke provincies en in Flevoland werden op veel routes Blauwe Kieken gemeld. In Zuidelijk Flevoland en op de Waddeneilanden wisten sommige tellers zelfs max. 8 vogels op één route te turven. Torenvalken waren nog steeds in een fabelachtig aantal aanwezig - zij het wat minder dan in augustus. De meeste Torenvalken werden waargenomen in de Lijmers (Oost-Gelderland) en in Zuidelijk Flevoland; kennelijk oorden met massa's veldmuizen.

Na drie zachte winters op rij deed de IJsvogel het goed. In West-Nederland werden de meeste IJsvogels waargenomen (figuur 1). Waarnemingen uit de bekende broedgebieden (Achterhoek, Twente) zijn merkwaardig genoeg in de minderheid.

Door slechte telomstandigheden kwamen veel zangvogels niet uit de verf. Zo werden op slechts 6 routes Tjiftjaffen opgemerkt; in sommige jaren is dit aanmerkelijk meer. Geleidelijk aan neemt het aantal in Nederland overwinterende Bonte

Figuur 1. Enkele resultaten novembertelling.

Kraaien wat af. In Drenthe lijkt nog sprake te zijn van een flink aantal overwintelaars, maar in Laag-Nederland werden verrassend weinig Bonte Kraaien gemeld (figuur 1).

Met Barmsijsen was het niet best gesteld, hoewel een route met 341 Barmsijsen in Zuid-Holland memorabel is. Hoe verging het de Kruisbek? Dit najaar werden we immers geconfronteerd met een daverende invasie. Nadat in augustus in alle windstreken van Nederland Kruisbekken op PTT-routes werden waargenomen, leek de soort zich in november te hebben teruggetrokken in de grotere bossen van Hoog-Nederland (figuur 1). Op de Veluwe werden op alle routes Kruisbekken gemeld.

December

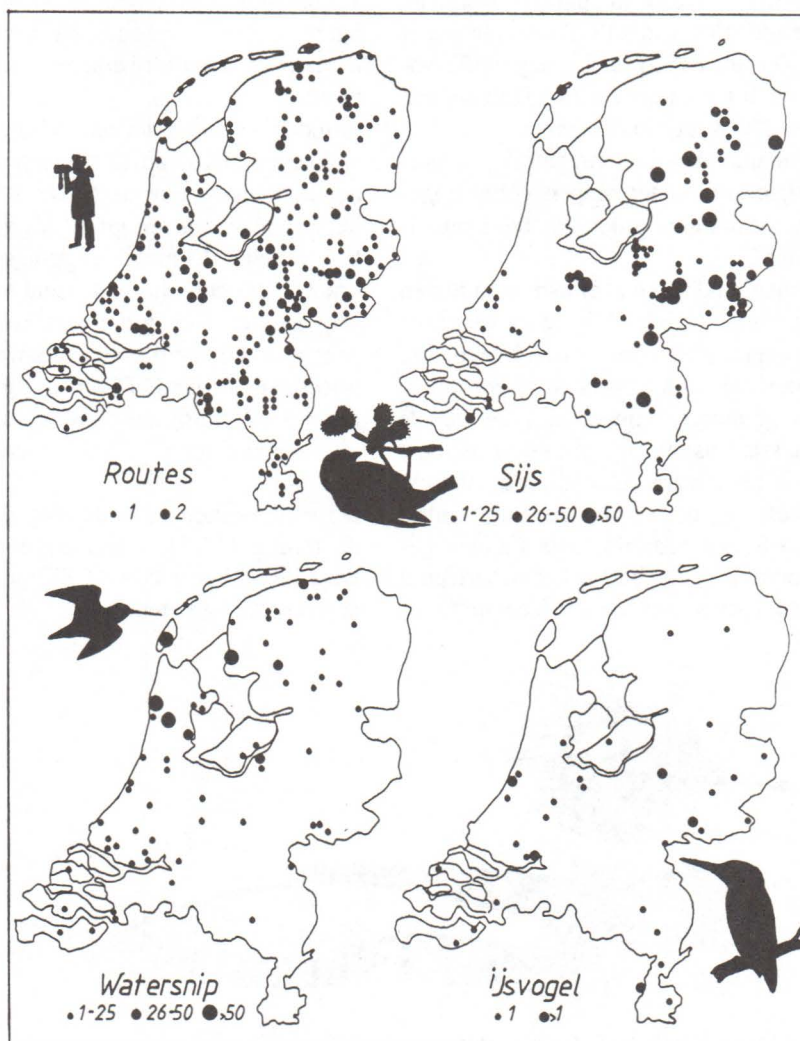
De eerste decade van december had zowaar een winters karakter met 's nachts lichte vorst en overdag tem-

peraturen van iets boven nul. Rond half december zette een krachtige westelijke stroming in, die korte metten maakte met het kwakkelwintertje. De telperiode werd dan ook gekenmerkt door allesbehalve ideale weersomstandigheden: somber met veel wind en van tijd tot tijd veel regen.

Tot dusverre hebben we op het SOVON-kantoor 339 formulieren van de decembertelling tegemoet mogen zien. In vergelijking met de voorgaande jaren is het aantal routes wat ingekrompen, hoewel dit nog geen belemmering vormt voor het berekenen van betrouwbare indexen.

Het westen van het land, Oost-Brabant en oostelijk Gelderland herbergden de meeste routes (figuur 2). Matig vertegenwoordigd waren diverse Waddeneilanden, het oosten van Drenthe, de Noordoostpolder, de Betuwe, West-Brabant en Noord- en Midden-Limburg.

Nog nooit zijn op een midwintertelling zoveel rariteiten gezien. De invasie van Grote Kruisbekken zette goed door met op de midwintertelling een totaal van 90 vogels, verdeeld over 9 routes die gelegen waren op de Veluwe (4), op Schiermonnikoog, de duinen van Holland (2), in Noord-Brabant en zelfs in de Betuwe. Zeer wakkere vogelaars wisten Witbandkruisbekken (Noord-Drenthe) en een heuse zeldzaamheid als een Hume's Bladkoning boven tafel te krijgen! En wat te denken van ornithologische versnaperingen als Kuifaalscholver, een Grote Zilverreiger, een Roodhalsgans, Witoog-eend, een Zeearend in de Flevo, en een Rode Wouw. Er waren voorts gelukkigen onder ons die 5 Krooneenden bij Zandvoort opmerkten, een Waterspreuw in de duinen van Noord-Holland verschalkten, een groep van 26 Pestvogels op één route zagen, of 3 Grauwe Gorzen betrapt in de duinen van Noord-Holland.

Figuur 2. Enkele resultaten decembertelling (kaart IJs-vogel is combinatie november en december).

Dit jaar leverde de decembertelling een absoluut record van 132 Raven op, waaronder een Hitchkok-achtig aantal van 53 Raven op één Veluwe-route. Behalve op de Veluwe werden nu ook Raven in Utrecht en Noord-Limburg genoteerd.

Doordat de winter eind november/begin december een stevige speldeprik uitdeelde namen veel vorstgevoelige soorten als Goudplevieren, Kieviten en Kokmeeuwen de wijk terwijl talloze Kolganzen plotsklaps onze weilanden bevolkten. De decembertelling leverde dan ook veel meer Kolganzen op dan in de voorgaande drie midwintertellingen. Rietganzen lieten zich door het ontluikende winterweer van begin december niet verleiden om hun buitenlandse pleisterplaatsen massaal te verlaten ten faveure van de voedselrijke Nederlandse weilanden. Slechts hier en daar - met name in Noord-Brabant - werden groepjes Rietganzen opgemerkt.

Het aantal Torenvalken nam af naarmate het seizoen vorderde, maar bleef op hoog niveau. In augustus werd een gemiddelde van 413 Torenvalken per 100 routes vastgesteld, tegen 322 vogels in november en 297 Torenvalken per 100 routes in december.

Ondanks de wat teruggetrokken leefwijze zijn Watersnippen volop opgemerkt in het noorden van het land (figuur 2).

Vanaf eind september arriveren Sijzen in ons land. Velen blijven tot ver in het voorjaar pleisteren, om zich tegoed te doen aan larikskegels en elzeproppen. In sommige winters zijn de vogels massaal aanwezig, in andere winters zijn ze schaars. Het seizoen 1990/91 heeft nog geen opzienbarende aantallen Sijzen naar de Lage Landen gevoerd. In december lag het zwaartepunt van routes met veel Sijzen in Oost-

Nederland (figuur 2).

Kruisbekken waren nog volop aanwezig (gemiddeld c. 353 vogels per 100 getelde routes) maar geleidelijk aan leek de bulk steeds meer op te schuiven naar de grote bossen in het oosten van het land. Routes met flinke aantallen Kruisbekken bevonden zich op de Veluwe, Utrechtse Heuvelrug, Salland en Oost-Brabant.

Op dit moment zit ook de laatste PTT-telling van het seizoen (10-25 februari) er weer op. En wat weinigen meer verwachtten: het werd weer winter! Vlak voor het begin van de telperiode vroor het dat het kraakte (-10°C overdag) en op de tweede teldag viel een flink pak sneeuw. IJspret dus, maar niet voor IJsvogels, Blauwe Reigers en andere vogelsoorten. Het bood wel de gelegenheid om, na een serie zachte winters, het vertrouwde PTT-gevoel terug te krijgen: koude vingers en tenen, tranende ogen en een loopneus. We zijn benieuwd naar de resultaten van februari.

Indmiddels hebben we een indrukwekkende reeks van 13 telseizoenen kunnen opbouwen. Naarmate het aantal seizoenen groeit krijgt het materiaal meer zeggingskracht. Om een sluitend beeld te krijgen dient het project in een paar zwakke regio's een nieuwe injectie te krijgen. Daarom zijn nieuwe tellers nog steeds welkom, uit 'zwakke regio's' zelfs meer dan dat!

Hopelijk kunnen we op de volgende telling (15-31 augustus) dan weer de nodige nieuwe PTT-medewerkers begroeten.

Afstemming BMP-BSP

Waarom

Tellen tot je een ons weegt of slim combineren van gegevens? Dat is zo ongeveer de vraag waarvoor SO-VON op dit moment staat. De beide broedvogelprojecten, het Broedvogel Monitoring Project (BMP) en het Bijzondere Soorten Project broedvogels (BSP) mogen zich verheugen in een ruime medewerking. Toch is het wat bepaalde vogelsoorten betreft lastig om harde cijfers boven water te krijgen omtrent voor- of achteruitgang. Noch het BMP, noch het BSP kan hier in haar eentje verandering in brengen. Maar door de resultaten van beide projecten te combineren, en door de projecten districtsgewijs bij te sturen, hopen we hierin verandering te brengen.

Huidige situatie

Het is natuurlijk onmogelijk om alle broedvogels in Nederland jaarlijks te tellen. Dit zou ook tamelijk zinloos zijn, want bij een hoop soorten kun je met een goed gekozen steekproef een even goed idee krijgen over toename of afname. Alleen voor bepaalde weinig of in kolonies voorkomende soorten is het nodig te streven naar een grootschalige of zelfs landelijke telling van de broedparen. Om een goede verdeling van de noodzakelijke werkzaamheden te krijgen, zijn het BMP en BSP destijds in het leven geroepen.

Het BMP wordt uitgevoerd in relatief kleine gebieden (enkele tientallen tot hoogstens enkele honderden hectares) waarin alle soorten worden geteld. Het BSP wordt uitgevoerd in grote gebieden, meestal kwartblokken (2,5x2,5 km) of grote natuurgebieden. De inventariseerder beperkt zich gewoonlijk tot de schaarse en zeldzame soorten en de kolonievogels. Algemene vogels worden alleen geteld wanneer daar een bijzondere aanleiding voor is, bijvoorbeeld doordat de soort in dat deel van het land niet zo algemeen is als in de rest.

Middelste Zaagbek (J. Zwaaneveld)